

Det er så yndigt...

Når karakterbogen skal frem, og det skal den jo pr. tradition altid, når der kommer en ny dansk film, så bliver skudsmålet for *Ved Vejen* et: på den ene side og på den anden side. Alt efter temperament har kritikken lagt vægt på de positive eller negative sider, og dermed er selvfølgelig sagt, at filmen har begge dele.

Ved Vejen er ikke kunst og ikke noget filmisk mesterværk. Men i nogle sammenhænge kan mindre gøre det, og jeg synes bestemt, den har sine kvaliteter: Den er folkelig, den underholder og griber, den er ærlig og uprætentiøs. Rollerne er mange steder velbesat, Tammi Øst er fin og nuanceret som Katinka, Ghita Nørby er herligt for meget som Frøken Jensen, Kurt Ravn spiller fremragende forvalter Huus' svære rolle. Man kan også komme med indvendinger: Det er en illustreret klassiker, instruktionen er ujævn, stemningssvingene mellem det tragiske og den rene folkekomedie er uharmoniske, billederne er ikke en Nykvist værdige, og så videre. Men mere interessant end denne guldvægt-snak er det at prøve at finde frem til, hvad der inden for filmens egne præmisser ikke er godt nok, hvorfor den ikke hænger ordentligt sammen, og hvorfor denne fine, tragiske kærlighedshistorie ikke virker stærkere på tilskueren, end den gør. *Ved Vejen* handler om kvindeskæbne og om kærlighed for hundrede år siden. Til kvinders skæbne knytter sig spørgsmålet om ægteskab, til kærligheden spørgsmålet om idealitet over for sanselighed. I Herman Bangs novelle, som danner forlæg for den aktuelle film, er spørgsmålet ligeligt og nuanceret belyst. I Max von Sydows og Klaus Rifbjergs filmatisering af den har man (jeg skal ikke kunne sige hvem) valgt at koncentrere sig om kærligheden og lade kvindeskæbne og ægteskab synke i baggrunden. Det er der principielt ikke noget galt i, det gør selvfølgelig perspektiverne i historien smallere, men ikke i sig selv tragedien og den individuelle kærlighedshistorie ringere. Men som resultatet foreligger, kommer der til at mangle noget afgørende. Kærlighedshistorien har simpelt hen et svagt led, og det led er *forklaringen* på, at Katinka sender sit livs kærlighed væk.

Et rigtigt ægteskab

Men inden vi når så langt, fortæller filmen følgende: Der er to slags kærlighed,

den åndelige og den kropslige. De to er gift med hinanden, i skikkelser af Katinka og stationsforstander Bai, og det er ingen frugtbar alliance. Umiddelbart ser forholdet trygt og velfungerende ud. Bai er ganske vist en noget brovtende og larmende natur, og dertil lovlig demonstrativ og fysisk i sin kærlighed, både over for Katinka og i sin iver efter at mandfolkesnakke om piger: 'Man siger, at de går til Rusland', siger han og ser bekymret sensationslysten ud, selvom det er et spørgsmål, der aldrig vil berøre hans liv det mindste. Men han er også på sin egen barnlige facon sød og kærlig over for Katinka, og helt klart glad for hende.

Katinka på sin side er en stille, blid natur, som passer sine begonier og sit bagværk, følger med i togenes ankomst og afgang og får et hyggeligt hjem ud af stationsforstanderlivet. Hun har taget Bai til sig som sin ægtemand, føjer ukritisk smilende hans luner og barnligheder, og sender gerne forvalter Huus på juleindkøb for at overraske Bai med hans yndlingsflaske. Hun ser det gode i det givne og stiller ingen krav selv. 'Man må jo tage livet som det er ... og egentlig er det jo dog så lykkeligt', siger hun taktfuldt.

Deres forskellige naturer giver sig selvfølgelig også udslag i kærlighedslivet: Katinka kan i stille ømhed lægge arme om halsen på Bai, men den slags følsomhed har han ingen sans for. Og han kan til gengæld ved sengetid tage fat om hende og ville kærtegne hendes bryster, hvad hun ikke bryder sig om. Men på trods af deres i grunden fundamentale og uforenelige oplevelser af kærligheden ligner Katinkas og Bais samliv til forveksling dét, vi alle med vores borgerligt-pragmatiske normer er opdraget til, og vant til, at betragte som – et rigtig godt mønsterægteskab...

Men da Katinka møder forvalter Huus, ja fra det øjeblik han træder ud på stationsforstanderens perron, er tragedien i virkeligheden i gang. I starten betyder det åndelige fællesskab og den stille samhørighedsfølelse mellem Katinka og Huus ganske vist, at hun blomstrer op, får fornyet energi og kraft, bliver gladere i sin lille verden. Men det holder kun så længe hun ikke er klar over, hvorfor hun er så glad. Da hun forstår, at hun elsker Huus, bryder hendes skin-lykke sammen.

En tragisk historie

Det er her tragedien bryder ud i lys lue, men det er også netop her, filmen falder fra hinanden. Den påstår, at Katinka ikke kan vælge at følge sin kærlighed, og at hun ikke kan leve videre i sit prakti-

ske hverdagsægteskab, nu da hun er klar over, hvad kærlighed og længsel er. Sygdommen kan få tag i hende og hun dør. Konsekvent nok og tragisk nok. Men hvorfor er det nødt til at være sådan? Filmen giver ingen forklaring. Vi bliver præsenteret for Katinkas beslutning, uden at vi får mulighed for at forstå den eller føle den som sand. Hvorfor kan hun kun dø? Kunne hun ikke være rejst væk med Huus, eller bare have forladt Bai, eller i det mindste leve videre med Bai i deres i grunden hyggelige ægteskab og med tiden glemme Huus? Filmens indre logik og sammenhæng er brudt sammen – og så gør det jo hverken fra eller til, at man kan hente forståelsen i romanforlægget.

Hos Bang er pointen, at Katinka ikke har noget valg. Hun opdager ikke alene, hvad ægte kærlighed er, hun opdager også, at hele ægteskabet er et påtvunget bedrag, et mandens domæne, som hun er opdraget til at kaste sig ind i og socialt tvunget til at blive i. Og det er ikke hendes skæbne alene. Alle fortællingens kvinder spejler den problematik: Den forsmåede Frøken Jensen, der er blevet uvidende og patetisk gammeljomfru, de flagrende frøkener Abel, der sætter alle kropslige sejl til i mandejagten, den intelligente Agnes Linde, der handlekraftigt opgiver sin kærlighed, og derved tvinger ham til at bestemme sig. De er alle – ligesom Katinka – tvunget til at hægte sig på en mand, for ikke at leve som udsuk og stakler. Ægteskabet er altså ikke kun et forum for mere eller mindre dybfølt kærlighed, noget kvinder kan vælge eller lade være, og heller ikke, som filmen også fremstiller det, en indiskutabel institution, der kan falde mere eller mindre heldigt ud.

Bangs novelle rækker ud over Katinkas individuelle tragedie og udfolder et kritisk perspektiv: 'Ved Vejen' er en skarp anklage mod det mands- og ægteskabsdominerede samfund, som uden blusel bestemmer kvinders skæbne og i den hellige ægtestands navn knuser ægte følelser og liv. Det er dét perspektiv, von Sydows film ikke har med. Ægteskabet er slet ikke under anklage, og kvinderne omkring Katinka er ikke spejlbilleder i en fælles skæbnehistorie, kun bipersoner i en folkekomedie. Tragedien mangler klangbund.

Ved Vejen

Danmark 1988. Instr: Max von Sydow. Manus: Klaus Rifbjerg efter Herman Bangs roman. Foto: Sven Nykvist. Klip: Janus Billeskov Jansen. Musik: Georg Riedel. Scenografi: Peter Højmark. Prod: Nordisk Film, Svensk-Filmindustri, Det danske Filminstitut. Medv: Tammi Øst, Ole Ernst, Kurt Ravn, Tine Miehe-Renard, Ghita Nørby, Henrik Kofoed, Erik Paaske m.fl. Udl.: Nordisk. 96 min. Prem.: 19.8.1988, vist i Cannes 15.5.1988.